

Sluis gebombardeerd, ... Sluis herdacht !

door Danny Lannoy

Sfeerbeeld van Sluis met centraal het Belfort, symbool van stedelijke autonomie. Rechts de kade of Brugse vaart uit. 1858.

De pakkende herdenkingsplechtigheid, ter ere van de burgerslachtoffers, op vrijdag 4 november 2005, was de aanleiding tot het publiceren van dit artikel met vermelding van de toespraak van één van de initiatiefnemers dhr Leenhouts.

“Sluis, de winkelstad van Zeeuws-Vlaanderen. Gunstig gelegen in een prachtige omgeving, en goed bereikbaar, zowel op de fiets als met het openbaar vervoer of met de auto. In Sluis is er altijd iets te beleven, er wordt veel georganiseerd en het is er altijd gezellig druk.....” dit schreef Jaap Sala, burgemeester van Sluis in 2006.

Hen van zijn voorgangers J.C.A.L.Berkens schreef in 1934 het volgende over zijn Sluis:

“Iedere bezoeker, die voor het eerst te Sluis komt, zal terstond den indruk krijgen, dat het stadje voorheen een groote rol moet hebben gespeeld. Het stadhuis met zijn toren, in 1394 voltooid, de wallen met de ruines van de oude stadspoorten, de weinig overgebleven oude gevels, doen een bewogen verleden vermoeden.

Diezelfde bezoeker, die van af de wallen of beter nog van af den toren de omstreek overziet, zal zich echter moeilijk kunnen voorstellen, dat Sluis vroeger onspoeld was door een breede zee-arm, het Zwin. Dat eens een breede watervlakte Sluis scheidde van St. Anna ter Muiden, dat oudtijds handelsschepen uit alle oorden van Europa hier het doel van hun reis naderden, Brugge namelijk een van de centra van den toenmaligen wereldhandel, dat eens voor Sluis beslissende zeeslagen geleverd zijn. (.....) Na veel wisselvalligheden is Sluis in 1604 definitief aan

edere bezoeker, die voor het eerst te Sluis komt, zal ter-
 nd den indruk krijgen, dat het stadje voorheen een groote
 moet hebben gespeeld. Het stadhuis met zijn toren, in 1394
 looid, de wallen met de ruïnes van de oude stadspoorten,
 e weinig overgebleven oude gevels, doen een bewogen ver-
 eden vermoeden.

Diezelde bezoeker, die van al de wallen of heter nog van al
 den toren de omstreek overziet, zal zich echter moeilijk kun-
 nen voorstellen, dat Sluis vroeger omspoeld was door een
 breede zeearm, het Zwin. Dat eens een oudijds handels-
 Sluis scheidde van St. Anna ter Muiden, dat oudijds handels-
 schepen uit alle oorden van Europa hier het doel van hun
 reis naderden, Brugge namelijk een van de centra van den
 toenmaligen wereldhandel, dat eens voor Sluis beslissende ze-
 slaagen geleverd zijn. Toch was dit zoo, en om iets van de ge-
 schiedenis van Sluis te begrijpen moet men die oude topo-
 graphische gesteldheid voor oogen hebben, want Sluis' groot-
 heid en verval is voornamelijk afhankelijk geweest van de in
 den loop der eeuwen plaats gegrepen hebbende verandering
 in die topographische gesteldheid. De verzanding van het
 Zwin speelt de grootste rol. Kapitaal heeft Brugge ten koste
 gelegd om de eens zoo gunstige verbinding met de zee te
 kunnen behouden. Echter is dat proces meedoogenloos voort-
 gegaan. Er kwam een tijd, dat de plaats dichter bij den mond
 van het Zwin gelegen was en dus gunstiger voor de scheep-
 vaart en concurrent van Brugge dreigde te worden. Dit was
 het oude Lemmingsvliet, in het begin der vaertiende eeuw ge-
 naemd Sluis, of beter de Sluis. Zoo lang Sluis een Visamsche
 stad was, heeft het in een voortdurenden handelsoorlog ge-
 loeld met Brugge, dat Sluis op alle mogelijke manieren wist
 klein te houden. Dit heeft er waarschijnlijk veel toe bijgedra-
 gen, dat Sluis ten tijde der godsdienstoorlogen terstond de
 zijde van Oranje heeft gekozen, in de hoop eindelijk eens
 Bruggen te geraken uit de benauwende afhankelijkheid van
 Bruggen. In 1584 werd Brugge tot vijand der Unie verklaard,
 door het verraad van Chimay en verloor het alle zeggenschap
 over Sluis. Na veel wisselvalligheden is Sluis in 1604 definitief
 aan de Unie gekomen, toen prins Maurits het namelijk wist te
 gekeerd. Trouwens de wereldhandel had zich verplaatst naar
 Antwerpen, terwijl bovendien bij een van de hepalingen van
 het vredestractaat van Munster het Zwin als handelsweg ge-
 sloten werd verklaard.

Tijdens de Republiek heeft Sluis als grensvesting nog een rol
 gespeeld. Bij het beleg door generaal Moreau in 1794 werd
 Sluis grotendeels verwoest. Nadien werden de vestingwerken
 gesloopt en had het ook algegaan als militaire plaats, nadat
 het sinds de godsdienstwisten reeds als belang als handels-
 en scheepvaartplaats had ingeboet.

In de oudheidskamer zijn nog enkele bezienswaardigheden
 betreffende Sluis' verleden te bezichtigen, vooral een collectie
 oude kaarten, die een idee kunnen geven welke veranderingen
 deze streken in den loop der eeuwen hebben ondergaan.

J. C. A. L. BERKENS
 Burgemeester der Gemeente Sluis.

Het bellent in 1899 gefotografeerd door Paul Parmentier.

Figs. 7. Batselaar, Sluis. No. 1070a

Oudekerkstraat. SLUIS.

Zicht van de Oude Kerkstraat
 rond 1900 met de vroegere
 katholieke kerk uit 1828.
 De voormalige kerk was een
 eenvoudige rechthoekige
 constructie met zadeldak en
 lage ingangstoren. Het halfronde
 dak had een sierlijk zesnoekig
 klokkentorentje.

In 1926 werd de oude kerk
 gesloopt en vervangen door
 een nieuwe met spitse toren.
 Ondertussen zijn verschillende
 woningen omgevormd tot
 handelspanden.

de Unie gekomen...(...) De oude welvaart is echter niet weergekeerd. Trouwens de wereldhandel had zich verplaatst naar Antwerpen, terwijl bovendien bij een van de bepalingen van het vredetractaat van Munster het Zwin als handelsweg gesloten werd verklaard.

Tijdens de Republiek heeft Sluis als grensvesting nog een rol gespeeld. Bij het beleg door generaal Moreau in 1794 werd Sluis grotendeels verwoest. Nadien werden de vestingswerken gesloopt en had het ook afgedaan als militaire plaats, nadat het sinds de godsdiensttwisten reeds alle belang als handels- en scheepvaartplaats had ingeboet."

Sluis was in het interbellum een typisch rustig grensstadje met een rijk verleden. De woningen dateerden meestal uit de 19de eeuw. Burgervader Berkens kon echter niet vermoeden dat tien jaar later Sluis nogmaals ten prooi zou vallen aan oorlogsgeweld en verwoesting. (1)

WO. Ilen meer bepaald de bevrijding is voor West-Zeeuws-Vlaanderen een belangrijk onderdeel van haar geschiedenis. Na vier jaar bezetting kwamen de Canadezen in oktober 1944 de streck bevrijden. Hun opmars door West-Vlaanderen werd bruusk gestopt door een grote hindernis: de afleidingskanalen. Ze leverden felle gevechten tegen de Duitsers op de wijk "Molentje" te Moerkerke. Blijkbaar was de vijand nog niet verslagen. In de buurt van Eede (Strobrugge en Moerhuizen) werd door de Canadezen een tweede poging ondernomen de kanalen te dwarsen. De legerleiding besloot tot een hoofdaanval met amfibievoertuigen vanuit Terneuzen naar Hoofdplaat. Dit zou beslissend zijn voor de vrijmaking van de linker-Scheldeoever. De Canadese infanteristen baanden zich in oktober een weg langs dijken en polders in de richting van Sluis en de Belgische grens.

Veel dorpen en agglomeraties werden hevig gebombardeerd in West-Zeeuws-Vlaanderen. Breskens en Oostburg werden grotendeels verwoest; Schoondijke, Ijzendijke, Biervliet en Aardenburg kregen af te rekenen met hevig artillerievuur.

Sluis, de oude middeleeuwse havenstad van het eens zo machtige Zwin, gekenmerkt door zijn aarden wallen, leek een oud militair bolwerk. Centraal stond het belfort, dat vormde een uitstekende observatiepost voor de Duitsers. Van een grote Duitse bezetting kon men echter niet spreken; niet meer dan een dertigtal militairen verbleven er in enkele bunkers van de oude wallen. Vanuit de lucht gezien had Sluis het karakter van een zwaar verdedigde stad.

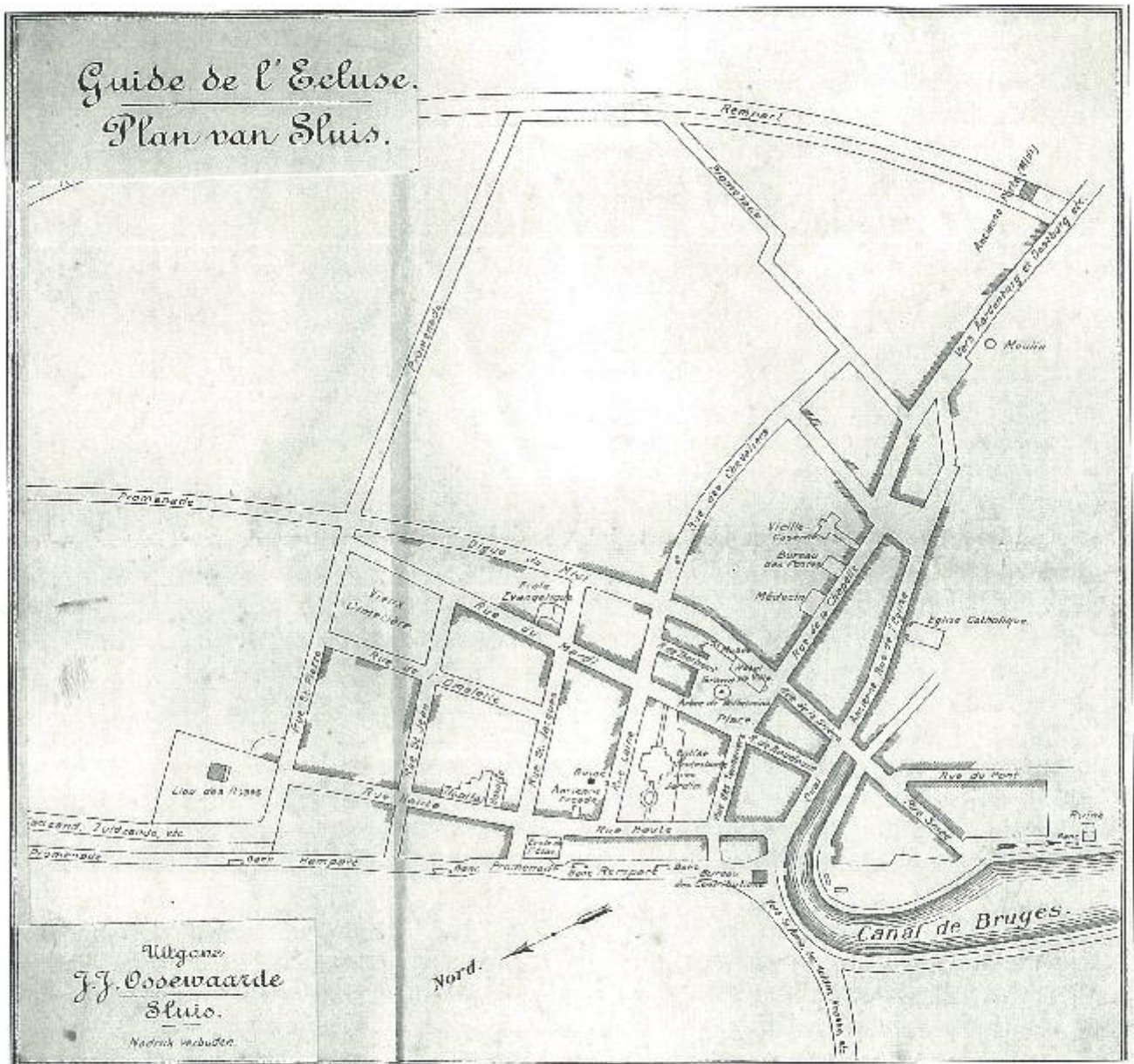
(1) Burgemeester Berkens werd in 1938 vervangen door Alfons F.J. Arnoudts.

Het oudste bewaarde gebouw van Sluis was de vroegere Sint-Pieterskapel in de Hoogstraat. Het pand dateerde uit de 15e eeuw en had een centrale toegangsdeur en rondboognissen. Typisch was het "keldergal" met schuin deurvlak en trap. Door de hevige bombardementen werd het oude pand totaal vernield en niet meer heropgericht.

Door gebrek aan juiste informatie kreeg het geallieerd opperbevel het idee dat Sluis een grote Duitse troepenmacht herbergde en besloot het stadje te bombarderen. De plaatselijke bevolking was zich van geen kwaad bewust tot op 6 oktober hevige artilleriebeschietingen begonnen. Enkele dagen later, op maandag 9 oktober toen de eerste slachtoffers werden begraven, kwam een eskader van 40 viermotorige bommenwerpers overgevlogen; één dropte acht bommen bestemd voor het belfort. Om 12u15 stortte de toren in. De voorlopige balans van dit nutteloze vertoon was 27 menschenlevens, waaronder een viertal vluchtelingen.

Woensdag 11 oktober was fataal voor Sluis. In de vroege morgen doken met een denderend geraas "Tyfoons" neer en mitrilleerden in de straten op alles wat bewoog. De vliegtuigen konden ongedwongen hun vernietigend vuur spuwen want Duits afweergeschut was er niet! Toen vele burgers in angst hun schuilplaats of kelders verlieten kwam een tweede golf jagers aanvliegen met nog meer slachtoffers tot gevolg. De overgebleven burgers probeerden vrienden en familie van onder het puin te halen. Ondertussen was de lokale brandweer volop

de brandhaarden aan het blussen met hun bescheiden middelen. Heel wat vrijwilligers tot zelfs de burgemeester toe, hielpen bij de bluswerken. Later kwamen nog enkele jagers de brandweerlui bestoken.

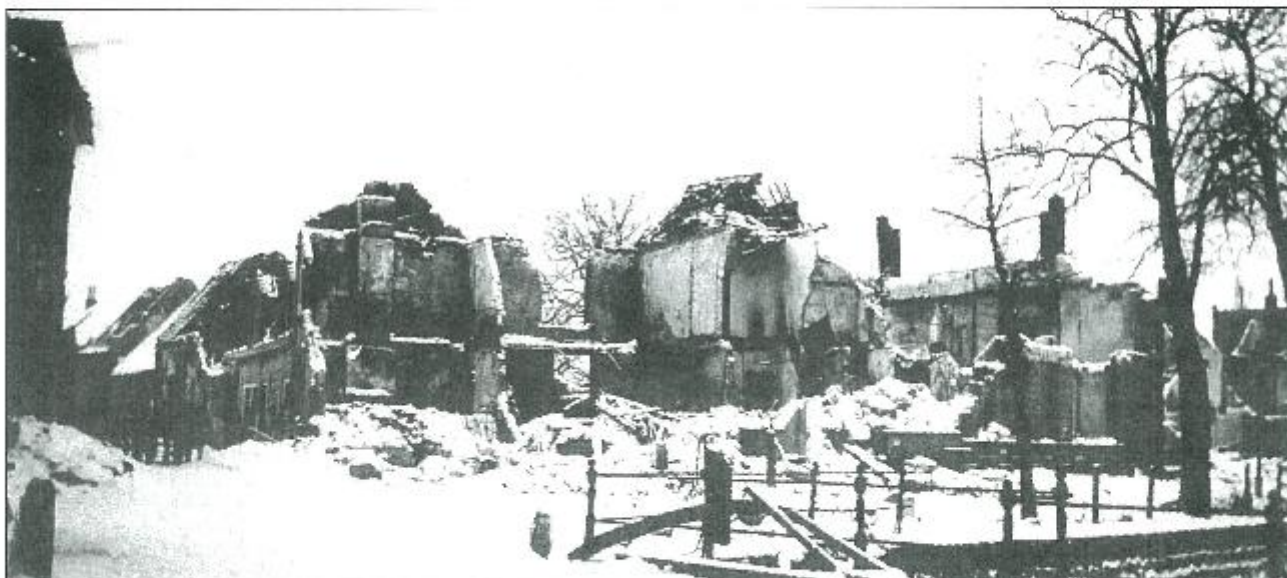
Het merendeel van de bevolking ontvluchtte Sluis. Velen zochten een schuilplaats in de bunkers van de stadswallen maar nu kwam een nieuw bombardement met de wallen als doel. Opnieuw werden Sluizenars gedood of zwaar gekwetst.

In de vooravond hadden heel wat burgers de omliggende gemeenten bereikt: Lapscheure, Hoeke, St. Anna en Knokke. Sluis brandde, Sluis was één vuurhaard aan de horizon van het vlakke polderland. De luchtaanvallen hadden een hoge tol geëist aan mensenlevens. Men vroeg zich af wat de juiste reden of bedoeling was van dit bombardement! Op het geallieerde hoofdkwartier werd weinig gewag gemaakt van deze actie. Het was een "blunder" van formaat, maar in oorlogstijd gebeurt dit wel meer.

Voor en na ! De westzijde van de Kade telde tot oktober 1944 mooie statige patriciërswohnungen.

Slechts enkele binnenmuren bleven overeind, zodat sloping en nieuwbouw noodzakelijk werden.

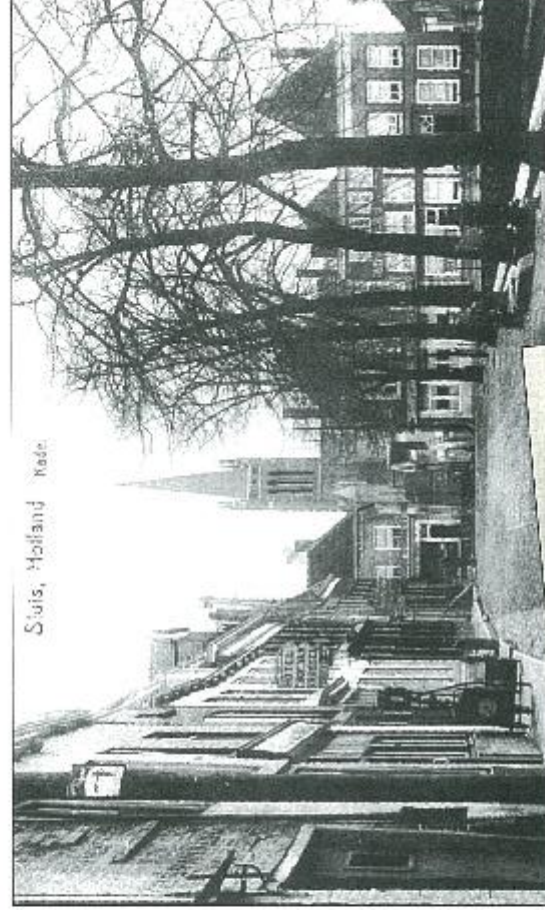
De Kade in de jaren '20

Oktober-November 1944

Na de heropbouw in 1955

Vooruitzige opname van de
Kade met aansluitend de Oude
Kerkstraat.

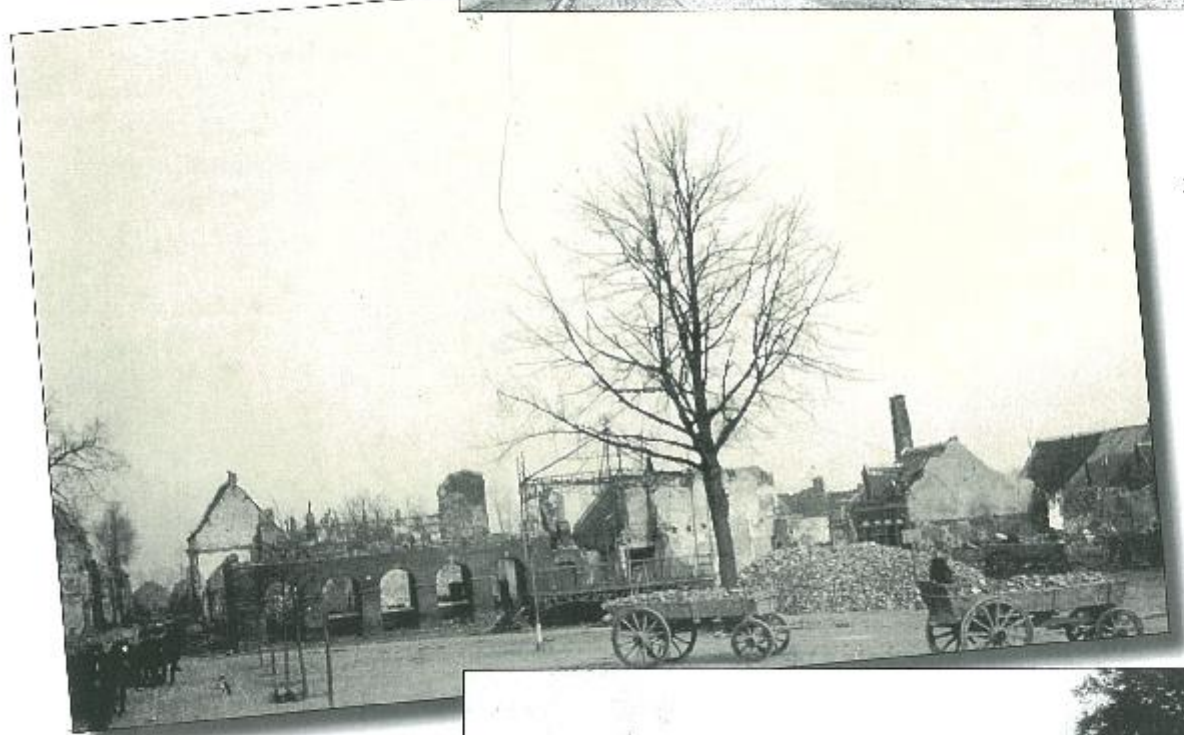
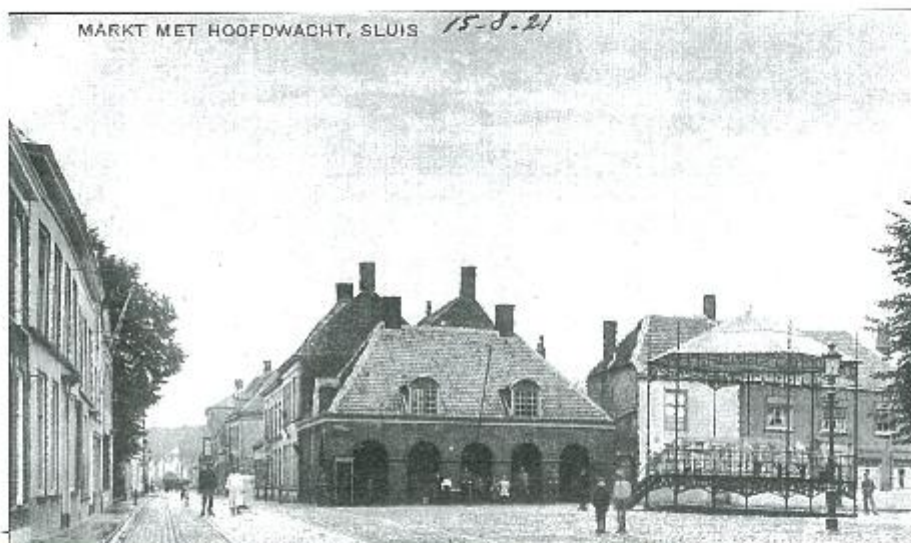
November 1944

De gerevovende: woningen in de
jaren '50 en de gerevovende
katholieke kerk.

Het kerkbestuur kreeg in 1948
geen toelating de hoge torenspits
te behouden.

De markt van Sluis
in de jaren '20.

Zelfde locatie kort
na de
bombardementen

Het brandweeraarsenaal kreeg
een toren en onder de arcaden
werd in de jaren '50 een museum
ingericht. De Wilhelminaboom
heeft alles overleefd!

Restanten van het belfort

Een veertigtal ouderlingen uit het rustoord Rozenoord werd op 18 oktober naar Knokke overgebracht, waar een ruim deel van de Sluizenars reeds verbleef. Na de bevrijding op 1 november kon gedacht worden aan de heropbouw van Sluis.

Traditiegetrouw wordt tijdens het 1 november-weekend, naar aanleiding van de organisatie van de Canadese Bevrijdingsmars, hulde gebracht aan de Canadese bevrijders met plechtigheden aan diverse monumenten in de grensstreek.

Te Sluis nam een plaatselijk comité het initiatief het herdenkingsmonument bij het belfort te herplaatsen. Waren aanwezig: een Canadees militair contingent, talrijke oudstrijdersverenigingen, waaronder de Bond van Wapenbroeders, Federatie van het Voormalig Verzet Nederland, Regionaal Militair Commando Zuid, Oud-Marinepersoneel en Mariniers en de Belgische zustersvereniging.

Het organisatiecomité van de mars, de heemkundige kringen, en vooral de plaatselijke jeugd en nabestaanden van de slachtoffers woonden de intieme plechtigheid bij. Burgemeester J. Sala loofde het initiatief.

Het sobere herinneringsplakiet "De Geschonden Stad" kreeg een centrale plaats aan de muur van het belfort. Het plakiet werd onthuld door mevr. Ria Canon-van den Bussche. Rianne Lannoye las de namen van alle gevallen voor.

Het historische belfort werd heropgebouwd in de periode 1956-1960.

Rinus Leenhouts, stichtingsvoorzitter verwelkomde de Canadese gasten en gaf een indrukwekkende toespraak ter ere van de slachtoffers van toen. Piper Malcolm Burrows speelde een lament en de plechtigheid werd afgerond met de nationale hymnen van Canada, België en Nederland.

Toespraak door dhr Leenhouts:

"I would like to extend a warm welcome to our Canadian guests.

It was about sixty one years ago today that Sluis was liberated from German occupation and we have gathered here together to commemorate this day and especially the people of the town who lost their lives at that time.

It was also about sixty one years ago today that we were able to greet our liberators and your fellow countrymen, the Canadian soldiers. They were welcomed and we were happy to see them, but there was no reason for enthusiastic celebrations because our town lay destroyed and there was great sadness all around us.

Today we can greet Canadian soldiers once more and we are very happy that you can be here with us today.

You have come to commemorate our liberation together with us but also to remember your fallen countrymen and visit their final resting-places.

The liberation of this part of Western-Europe, tucked between the canals in Belgian Flanders, the Scheldt river and North Sea, was a very hard fought battle, costing the lives of almost 800 Canadian soldiers.

The civilian population took its toll too and we lost almost 700 people during the battle.

Shared experiences during the liberation of this small part of Belgium and the Netherlands

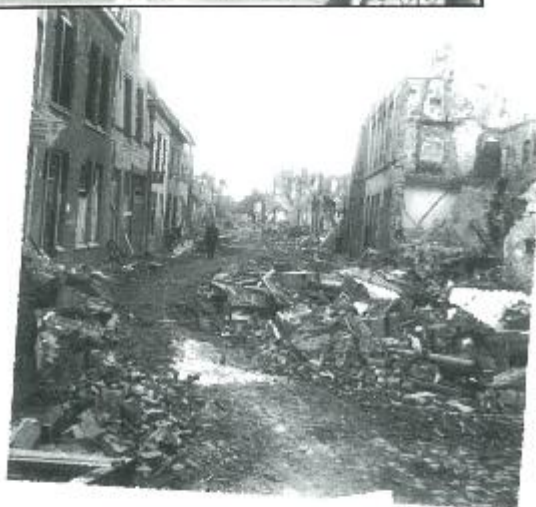

Woning van de familie Grahame.

Molen "De Brak" van Sanders.

De Kapellestraat.

Plompe Toren, achterkant smederij.

Omgeving van de kerk.

Inhuldiging van het pluket.

Van links naar rechts : Danny Lannoy, schepen Knokke-Heist, Jaap Sala, burgemeester van Sluis.

Rianne Lannoye leest de namen van de slachtoffers voor, Rinus Leenhouts, stichtingsvoorzitter van het monument "De Geschander Stad".

makes it seem only proper that we commemorate this event here together.

We are very honoured to welcome you here today and hope that you may leave us with fond memories of your visit here.

Vandaag zijn we hier, op de markt in Sluis samengekomen om te herdenken dat onze stad ruim 61 jaar geleden, op 1 november 1944, werd bevrijd.

Wij zijn hier niet alleen om dit feit te herdenken, maar vooral om diegenen te herdenken die de bevrijding niet hebben mogen meemaken.

Natuurlijk waren wij blij toen we de eerste Canadese soldaten zagen. We hadden lang op hen gewacht en zij waren welkom.

Van een feeststemming was echter geen sprake, eigenlijk waren we meer opgelucht, want voor ons was de oorlog en dus het gevaar voorbij.

We wisten echter ook dat er voor onze bevrijding een hoge prijs was betaald. Hoe hoog, wisten we op dat moment nog niet, maar wel dat onze stad grotendeels was verwoest, dat velen alles kwijt waren en dat er veel stadsgenoten dood of gewond waren. Dit gold overigens niet alleen voor Sluis, maar ook voor andere plaatsen in de omgeving.

In de maanden september oktober 1944 werd dit gebied tussen de kanalen in Belgisch Vlaanderen en de Schelde-Noordzeekust in West-Zeeuws-Vlaanderen, plotseling oorlogsgebied en een zware strijd moest geleverd worden om dit gebied te veroveren.

Bijna 2800 mensen hebben in deze maanden in dit gebied het leven verloren waarvan bijna 800 Canadese soldaten en bijna 700 burgers.

Sluis was op 1 november 1944 een van de laatste plaatsen die werden bevrijd en dat willen wij vandaag herdenken, hier bij dit monument.

Dit monument is kortgeleden verplaatst:

Verplaatst, omdat een kleine initiatiefgroep, bestaande uit enkele nabestaanden en mensen die de bevrijding zelf hebben meegemaakt vonden dat de vroegere plaats, hier net om de hoek, niet meer passend was vanwege het toegankelijk maken van het stadhuis voor rolstoelgebruikers en velen waren het met ons eens.

Verder waren wij van mening dat bij een herdenking van de verwoesting van Sluis en de hierop volgende bevrijding, ook de mensen behoren herdacht te worden die met hun leven de tol hebben betaald voor de bevrijding. Dat gebeurt in het verleden ook, maar toen waren zij anoniem; wie waren deze mensen en hoeveel waren het er?

Hun namen zijn nu vermeld op de nog afgedekte platen achter het monument en zullen straks worden onthuld en hun namen zullen genoemd worden.

Want ook zij horen er bij en een aantal van u hebben ze persoonlijk gekend, goed gekend zelfs want het waren onze bakker, onze smid, onze drogist, onze schilder, onze pastoor, onze badmeester, onze schoenmaker, de man die er voor zorgde dat onze stad schoon bleef, leden van onze muziekgezelschap "Apollo", leden van onze zwemclub, duivenclub en andere verenigingen, onze buren een vader, een moeder, een broer, een zuster, een kind, een vriend, vluchtelingen uit de naburige plaatsen die dachten hier veilig te zijn.

Samen zijn we bang geweest, samen hoopten wij de bevrijding te kunnen vieren. Helaas heeft het voor hen niet zo mogen zijn.

Hun naam is nu in ons midden, wij kunnen nu echt herdenken.

Naar onze mening moet dit ook ieder jaar gebeuren. Ieder jaar even stilstaan en bedenken welke gevolgen een oorlog kan hebben en nog heeft, ..en het kan ook hier gebeuren.

We denken ook dat het goed is dat mensen die geen oorlog hebben meegemaakt dit weten en daarom is het goed dat ook de jeugd hier is.

We hebben niet de illusie dat hierdoor een oorlog kan worden voorkomen, maar er moet wel getracht worden misverstanden of conflicten op een andere manier op te lossen. Op te lossen zonder dat dit duizenden, ja soms miljoenen mensenlevens kost.

Het Canadees militair contingent onder leiding van Colonel McQuillan.

Het sober monument bij de gevel van het belfort van Sluis.

Met ieder jaar hierbij een ogenblik stil te staan, denken wij hieraan een kleine bijdrage te leveren.

Om dit stijlvol te kunnen doen, herdenken en bezinnen, hebben wij gemeend het monument een andere plaats te moeten geven en de namen der gevallen te moeten vermelden.

Men zou zich kunnen afvragen: moet dit nog na 60 jaar? Is dit niet te laat?

Ik zou willen zeggen: Het is inderdaad laat.

Maar om iets goed te maken is het pas te laat als het niet meer kan, en het KAN nog!

Met de medewerking van gemeente en monumentenzorg en met de geldelijke steun van een aantal particulieren en bedrijven is het mogelijk geworden om de verplaatsing en de bronzen platen aan u te presenteren en op passende wijze de bevrijding en de slachtoffers te herdenken.

Namens onze groep en allen die ons initiatief onderschrijven wil ik iedereen bedanken voor hun steun.

In het bijzonder wil ik bedanken de heer Jaap Boekhout die ons als ontwerper van het monument met de naamplaten heeft bijgestaan en geadviseerd, de heren Aloys van den Oever en Siefan Bosman voor de hulp bij het controleren der namen, de heer Marc Verhoosel voor zijn hulp bij de verplaatsing en mevrouw Josephine De Kreijger voor haar hulp bij het organiseren van deze herdenking.

U allen, hier aanwezig, wil ik hartelijk bedanken dat u aanwezig hebt willen zijn bij deze herdenking".

Bibliografie:

K.Aernoudts: *Waar de Rode Klaproos bloeit*, Pieters, Oostburg, 1972.

S.P. Reyne: *Oorlog over Sluis*,

G.A.C. van Vooren: *Oorlog 1944 West-Zeeuws-Vlaanderen, De gewone mens in heeld*, Van Geyt production, 1994.

G.A.C. van Vooren: *De Gemeenten Sluis en Aardenburg toen en nu*, Van Geyt productions, 1990.

Mooi Zeeland, N.V.D.Y. Alta's uitgeverij & courantenbedrijf, Amsterdam, 1934.

Foto's uit de collectie van Choc is hier, G. Van Vooren, Ghislain De Groot (Knokke-Heist) en Freddy Jones (For Freedom museum).

**TER NAGEDACHTENIS AAN DE BURGERS DIE ZIJN OMGEKOMEN
TENGEVOLGE VAN BOMBARDEMENTEN, BESCHIETINGEN EN GEVECHTEN
BIJ DE BEVRIJDING VAN DE GEMEENTE SLUIS IN OKTOBER 1944**

INWONERS VAN SLUIS	Leeftijd		
		Anita Roedts	1
		Augusta Roedts-Dobbelaere	35
Alfred van den Abeele	7	Helena Tanghe	16
Judith van den Abeele	8	Charles Vermeersch	68
Arthur Bert	45	Jacobus Vijnckier	76
Gustaaf Beun	64	Amelia Vijnckier-Caniere	71
Johanna Bogaard-Bauer	65	Irma Vijnckier	39
Willem Boonman	51	Mathilda Vijnckier	36
Evelina Boonman	20	Mathilde de Vos	19
Frederik Brand	43	Delphina de Vos-Geijsels	47
Anna Bruggeman-Dezutter	29	Arnold Wemaer	13
Medard van den Bussche	53	Willy Wemaer	10
Marie van den Bussche	29	Theo Wemaer	6
Mathilda van den Bussche-Declercq	61	Franciscus van Winsberghe	36
Augusta Cammaert	45		
Augusta Caniere-Dhondt	49		
Stephania Coppens-de Roose	72		
Urbanus De Rijke	14		
Victorius Declercq	60		
Maria Declercq-van den Bussche	55		
Jozina Dezutter-Merk	37		
Joseph Dieriek	69		
Colleta Dobbelaere-Bommelé	74		
Petrus van Gassen	37		
Charles Hermans	38		
Pieter de Hullu	49		
Elizabeth Klop-de Bruijne	26		
Willy de Krijger	10		
Theo de Krijger	13		
Emma de Krijger-Pollé	42		
Bertran Lampo	30		
Stephania Lampo-van Paemel	69		
Judith Lampo-Van Speybrouck	33		
Henri Lannoije	47		
Charles Lannoije	9		
Julien de Lobel	51		
Henri Matthijs	69		
Johannes van der Meulen	67		
Engelbertus van Morrelgem	55		
Maria van Morrelgem-Couchuyt	61		
Maria van Morrelgem-Dezutter	24		
Edemondus Roedts	36		
Ria Roedts	5		
		VLUCHTELINGEN UIT NABURIGE GEMEENTEN	
		Petrus Crul	68
		Middelburg (B)	
		Pharaïlde Crut-De Witte	65
		Middelburg (B)	
		Melania Cuclenaere	51
		Aardenburg	
		Louisa Degroote-Wemaer	50
		Knokke (B)	
		Paula Haegeman	27
		Moerkerke (B)	
		Sylvic Haegeman-Cocquyt	58
		Moerkerke (B)	
		Godelieve Jonckheere	11
		Hoeke (B)	
		Robert Vertriest	9
		Moerkerke (B)	
		Albert De Vleeschouwer	36
		Maldegem (B)	